

a köréje tömörülő zsidó tömegekből. A szellemi vezetőréteg s a zsidóság zöme között szakadék támadt, a mostoha körülmények nemcsak a zsidó kispolgárság életszínvonalát, hanem kulturális színvonalát is fenyegetik. A „felvilágosult“ városi rétegeknek emellett a chaszid miszticizmusa által meghódított ghettó zsidók folyton erősödő nyomásával is számolniuk kell.

Igen érdekes lenne ezeknek az összekuszált folyamatoknak ismeretése, s éppen ezért remélni szeretnők, hogy Szabó Imre, aki munkájának második kötetére igéri „a nagyobb zsidó közületek és városok zsidóinak terjedelmesebb történetét, s mai helyzetének ábrázolását“ nem fog kitérni ez elől a feladat elől, amelyre könyvének címe s igénye kötelezi.

(Cs. Gy.)

KÖLTŐK VIDÉKEN.* Költőnek lenni sehohsem nagy isten áldása, de vidéken költőnek lenni bizonyára csapás. Egyet jelent a jóhiszemű vállveregéssel, amit részint versei, részint hajviselete feltétlen biztosít a költőnek. S hogy ilyen körülmények között művészetének sulypontja nem ritkán önkéntelenül és akaratlanul áttevődik a költészet mezejéről azon nem is lehet csodálkozni. Pedig miért ne törhetne fel vulkánikusan Erdély valamely sarkából a *költő*? Miért ne futhatna át, mint üstökös kisebbségi életünk egén? Önmagunk reménytelen lebecsülése lenne nem várni ezt, mint hús esőt a sápadozó buzaföldek. Amit ezzel szemben az asztalunkra került három versfüzet nyújt, előre be kell vallanunk, sokkal kevesebb. Nemcsak más, mint amit várunk, de határozottan kevesebb.

Sztojka László verskötete éreztet talán valamit, bár megállapodottsága nem engedi, hogy ígéretnek tekinthessük. Az ujságíró-szemlélet, mely témái megválasztásában és felfogásában vezet, nem mindig szerencsés s egészen más, jóval cinikusabb vérmérsékletet igényel, hogy valódi értékekhez vezessen. Mert mondanivalója, sőt sulyos mondanivalói vannak. A tanulság kicsengése a leplezett poénköltészet azonban redukálja a mondanivaló valóság-erejét. Határozottan mai, ugynevezett „szociálisan érző“ ember átérzéssel megírt versei ezek, amit csak a kifejezés keresettségé és nem ritkán erőtlenségé ront le. A formával való kilátástalan küszködés, mely szinte érthetetlenül mégis megállapodottságot mutat, gyakran a fogalmak körvonalazatlanságára vezet, hogy az olvasó nem tudja mit ért a költő egészen egyszerű fogalmak, például „szabadság“ alatt. Bántók a törések és belenyugvások is, melyek a fiatalos lendületet néha egy versen belül is megbontják. Ugyanez az ellentét két külön vers között még sokkal gyakoribb (Az *Árral szemben* és *Keserű Sanzon*) s ez nyilván a költő hitelének rovására megy. Néhol a költeményt formailag szinte élvezhetetlenné teszi a sovány gondolatmag kártékony elnyújtása (*Munka*). Feltétlenül az a pár rövid vers, melyeken belül nem áll be gondolat-törés s a költő szinte lélegzetvétel nélkül mondja ki őket — mutatja Sztojka igazi értékeit.

Révész Imre gondolat-podgyásza és témaköre már jóval szegényebb. A szerelemre, nőre, borra s főleg önmagára szoritkozik. Még ha hiven a költői hagyományokhoz, néha lázad is, ez a lázadás mindössze saját sorsáig ér. Csak ő kinlódik fiatalon. Bizonyára tulzás lenne verskötete alapján antiszociális magatartással vádolni (bár meggyőződése individualista és megveti a nyáj-embereket,) a költők aszociálizmusa viszont, amit

* Sztojka László: *Ember*, Figyelő kiadás; Révész Imre: *Engedetlentül, versek*, 1937; Kováts Péter versei: *Tükör előtt*, Marosvásárhely, 1937.

képviselni óhajt, csak kiváltságos nagy művészeknek bocsátható meg valahogy s csak igazán nagy művészi értékekért. Képeiben is van valami szándékos vagy tudattalan, mindenesetre hamis, irrealitás (a méhfi, jószagot sziv a virágból) pedig ilyenformán aligha válhatik, mint véli „életek szobrászává“, a méh életének szobrászává semmiesetre sem. Formaérzéke reménytelenül elakad a szótagszámoknál, a dallamig vagy belső ritmusig már nem jut el. S ehhez a tökéletlen formához való makacs ragaszkodás még kevés oly versénél is zavarhoz vezet, melyek egyébként nem lennének minden tartalom híján (*Kís hazánk.*) Büszkén írja, hogy az Oroszlánban, ahol baráti körben aszút szokott rendelni, adós még soha sem maradt, verseit olvasva úgy érezzük, hogy a költészet berkeiben igen.

Kováts Péternek a szive a titkára, tollát „tinta-néni“ kacsingatása nógatja írásra s az ilyenformán adódó versek többé-kevésbé szigorú formában, kinosan rimelő sorvégekkel, vagy bántó asszonanciával sorakoznak a kötetben. Igazi „lirikus“ versei ezek s valami egocentrikus öntetszelgés kényszeríti felszínre őket. A *Tükör* pedig csak arra való, hogy ezt a képet minél többszörösen verje vissza. A nő, a szerelem, a honfibú, a fajelmélet a költő szigorú szemszögéből és makacsul magára vonatkoztatva, mind előfordul a kötetben. Banális hasonlatait és kopott példázatait azonban nem magyarázza, nem indokolja meg s elolvasásuk után az olvasó határozott érzése, hogy a betűk mögött kajánul mosolyog rá a költő: „na, ugy-e, megint megírtam egy verset“. A gondos, tágas formában gyakran felfedezhetetlenül szerényen huzódik meg a gondolat s frivol szó-kapcsolásai is pironkodva szenvedik a napvilágot. A versek ugyanis komoly tárgyi és valóban költői tartalom híján csak a költő naiv exhibicionizmusának változatai. (*Kkj.*)

AZ ERDÉLYI KÉPZŐMŰVÉSZETI BÍRALAT ugyanolyan elhanyagolt, elárvult műfaj, mint általában a műbírálat. Külön öröm, ha egyáltalán akad művelője, aki a mesterség irányából jön, maga is festő, a tér és a színek értője, s nem alkalmi megszállott, mint a legtöbb, az erdélyi sajtóban képek, szobrok felett itélkező. Viszont ez a szegénység és kiszolgáltatottság kötelezheti-e a szemlélőt arra, hogy a már komolyabb mezbe öltözött bírálatot minden további nélkül elfogadja?

Ezek a gondolatok foglalkoztattak, amikor vásárhelyi Ziegler Emil *Erdélyi Művészek* (Szépművészeti Céh) című könyvét olvastam. Jó, jó. Adott vásárhelyi Ziegler Emil egy portrészorozatot. (Bordy András, Gallasz Nándor, Kós Károly, Nagy Imre, Szabó Béla, Szervátiusz Jenő, Szolnay Sándor, Thorma János, Ziffer Sándor és maga a szerző.) A portrészorozatban amint látjuk, tiz művész kapott helyett. Miért nem több vagy miért nem kevesebb? A megokolása hiányzik. Valami műkönnyedséget érzünk ebben a magatartásban. Ez a műkönnyedség jelentkezik ítéletei páthoszában is. Sok helyen egész *felülről* beszél, olyan elméletek boldog tudatában, amelyeknek a bebizonyításával adós marad. Szerinte például az európai kultúra elhatározó mértéke az euklideszi geometria, mely a képzőművészetben Leonardo da Vincinél formálódott európaivá, mint látási élmény. Az európai gondolatvilág térhódítása idején a magyarság még valahol az őshazában barangolt, alaposan elmarad Európától, mert az objektív művészi látás helyett a szubjektív hozza magával. Így érkezik el azután szerző annak a megállapításához, hogy az ázsiai szubjektív látás az erdélyi művészet fejlődésének egyetlen útja s ehhez tákolja azután a közismert tételt, hogy az igazi Erdély képét a transzilván lélek alakit-